

amely egyetlen oldalon képes sűríteni a kötet tartalmát, az aktuális alkotói üzenetet. A jelentőségész megteremtése mellett viszont új kontextusba is kerülnek az adott költemény kiemelt sorai. A tipográfiai kiemelések is (a lexémák, szintagmák verzálissal való írásmódja, a különböző betűnagyság, betűtípus és -szín) nemcsak esztétikai élményt jelentenek, hanem újabb olvasatokat és költeményeket generálnak a befogadás során. Ezzel a sajátos nyelvi-poétikai-

képi rendszerrel a magyar irodalomban a költői nyelv dimenzionális változatait elutasító vagy azoknak a klasszikus versformákkal való egyenrangú hatását elvető irodalomkritikai felfogás számára egy új fogalmi interpretáció lehetőségét teremti meg. Egy olyan kritikai attitűd kialakítását sugallja, amelyben a sorírással, lineáris költemény mellett a képi forma pozitív értékítélete is jelen van.

Kelemen Erzsébet

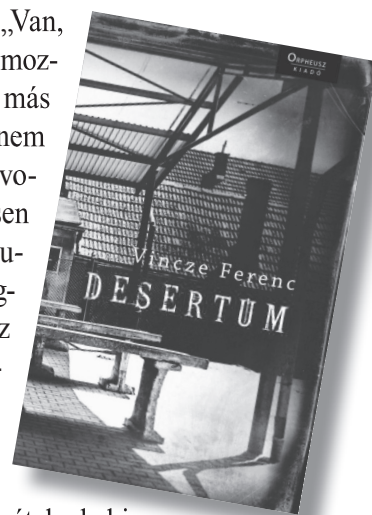
Vincze Ferenc: Orpheusz Kiadó,
Desertum Budapest, 2014

„Ugyanaz a történet kísért egész életemben. És nem lehet letenni, nem lehet félreállni, nem tehetek úgy, mintha nem lenne. És addig jó, míg magad is a történet része vagy, hiszen utána már csak meséled őket.” *Desertum*, 130.

Vincze Ferenc *Desertum* című új, *A macska szeme* elnevezésűt (Budapest, FISZ–Napkút Kiadó, 2007) követő szépirodalmi kötete zavarba ejtő. Egyfelől az olvasónak egy nyomozást kell végrehajtania a történetek összeillesztéséért, másfelől pedig rendkívüli könnyedségű, görcsösségtől mentes irodalmi nyelvvél szembesül. A nyomozásnak a regény végére (ha elfogadjuk a regény meghatározást) azonban kevésbé lehet tétje, ugyanis a profán jellegtől elemeli a szöveget az örmény kolostor lakójának eredetkeresése. Ez a keresés lehetne nyomozás, ám sokkal inkább a mitologizálás profántól mentesítése lelhető fel: a lényegi mozzanat nem a történet helyességéhez, a történetfoszlányok pontos összeillesztéséhez, hanem sokkal inkább a történet elmondásához kapcsolódik: „És Gajzágó Kajtán atya azóta sem feledte mindezt, tudta, mesélőnek és hallgatónak is történetre van szüksége, hogy tovább tartsa magát az évszázados mondás. Történetre, ami nélkül nincs sziget, nincs kolostor, nincs könyvtár és nincs nép se”. A humor eszközével erősen él a *Desertum*. Olvasható utalás arra, hogy mit tehet az eredetkereső, ha nem talál elég anyagot a történetéhez. Önnön szerencséjére céloz is a narrátor, lévén, hogy találkozik a vonaton Dimitrij Herskovits-csal, aki elad neki egy fénykép-

albumot, így történetet is: „Van, aki egyetlen, jól megfontolt mozdulattal ad túl a múltján, más meg azt is gyűjti, ami nem az övé, gondoltam még a vonaton, miközben görcsösen szorongattam a fényképalbumot. Akkor valahogy megéreztem, szükségem lesz képekre, dokumentumokra, hogy teljesíteni tudjam Gajzágó Kajtán kiszabta feladatát. [...] És a megvásárolt fényképalbum jó vételnek bizonyult, mivel nemsokára kiderült, nagyapám, Pászákász Ádeodát háza és egyúttal temérdek iratot, könyvet és fényképet tartalmazó könyvtára a nemrég esett városi tűzvész áldozata lett”. Ha a szöveg szerkesztettségére pillantunk, akkor szintén észrevehetjük a humort, hiszen maga a Vincze-regény is tartalmaz vendégegyeségeket Bodor Ádámtól, Esterházy Pétertől, Kosztolányi Dezsőtől, Sütő Andrástól, Szilágyi Istvántól, Tamási Árontól, s nem utolsósorban a regény „ritmusát” meghatározó, egyik legkarakterizálóbb írásból, a *Nemzeti dal*ból.

A Dimitrij Herskovitstól vett album a fényképek természetének hála a dokumentálás jellegét erősítheti. A fényképek viszont érthető módon ezen túlmutatnak, csupán alapot adhatnak, csakúgy, mint Dimitrij nagyapjának emlékezései, meséi. Az azonosítás lehetetlen, hiszen Dimitrij Herskovits nagyapja is Dimitrij Herskovits, így a történeteik összekuszálódnak és egyben időtlenné válnak. A fényképek azonban emlékeztethetnek, tőlük indulhatnak a történetek, amelyekből mintegy már menekülnének az utódok úgy, mint ahogy magától a fényképezésektől idegenkednek az elődök: „Valami történt, vagy tör-

A szerző a szöveg megírása idején NKA Alkotói támogatásban részesült.

ténni fog a képen, ott rejlik a kényszeredett kifejezésben, ahogy egyenes háttal, kissé mosolyra, már-már vigyorra görbülő szájjal bámulnak a fényképezőgép szemérmetlen tekintetébe, amely mozdulatlanságba sűríti nyugtalan állapotukat”, „Idősb Dimitrij arcán ugyanaz a kényszeredett mosoly, mint egy oldallal elébb, vigyor az örökkévalóságnak”.

A fényképek által sugallt történetkezelés nyoma az át-/és továbbírás. Füttyös és a medve találkozásának több variánsban létezése és a Füttyös halálának körülményeit illető bizonytalanság ezt sejteti: „Így is történhetett volna, de nem egészen így volt”. A bizonytalanság végig meghúzódik a regényben. Legerőteljesebben a dossziét megtöltő nagyapa életének nyomaiban lelhető ez fel. Egyrészt nem tudható, hogy a nagyapa melyik történelmi periódusban írt jelentéseket, egyáltalában jelentéseket írt-e, vagy esetleg csak magának feljegyzéseket. Az ideológiai fordulat miatt talán megfejtethetjük az időszakot, de a kétségeket megőrzi a szöveg. Másrészt felmerülhet, hogy a regény összes története e nagyapa dossziéjából eredeztethető. Ráadásul a jelentésekben, naplóban javítások, áthúzások vannak, azaz a változásokra figyelmeztetés: végbement az események, emlékek átírása. A sorvezető ellenben minden időszakban fontos, nehogy „letérjen” a szövegalkotó a helyes ívről. Ez oknál fogva található meg az unoka e „segítségét”, ám ő tisztában van ez iratok olvasásának módszerével („A helyzet meglehetősen bonyolult, minthogy a dossziék olvasásának hagyománya van”, s pont ezért félhet („Most kéne nem elhinni, amit látok”), s bizonytalanodhat el magában („Az unoka van, lapozgatja a dossziét, rendezgeti az iratokat. / Lélegzik. Gondolkozik. / Van. Ez bizonyos. / Az unoka. Ez bizonytalan”), ugyanis már a nagyapa jegyei is ellentétesek, nem lehet őt sem azonosítani. Az emlékezés átalakító vonása erre íródik rá („És ha holnap vagy holnapután is elmesélné, akkor minden kicsit másképp történe. Minden. Még az erdő sem ott lenne, ahol volt. De ki tudja, hol volt, vagy nem volt”), miközben az alakok szeretnének ragaszkodni a történeteik viszonylagosan jól ütemezett elmondásához („Egy kiszámított, kimért, precíz történet. Aminek volt eleje, közepe és vége”), még akkor is, ha tudják, ez csak illúzió. A történet nélküliség a teljes fosztottsággal ér fel: „Története nincs, emléke sem”.

Egy többnemzetiségű közeg emlékezései, múltértelmezése, mitológiagyártása figyelhető meg a mű-

ben. Az egymás mellett élésből adódik a régi események merőben eltérő értelmezése: a német anyanyelvű karakterek a teljes visszaszorulásukat diagnosztizálják („Azt mondták, mi voltunk a bűnösök. Mi, a folkszdájcsok. Mert kiálltunk a népünk mellett”), a román és a magyar szereplők történeteiben meghúzódó különbségek kimutathatók („Tudod, Tátá, elegendő lett belőled és az ungurokból is. Ne félj, azok is utálnak minket. Kölcsönös az érzés. Tudod, ezt akkor nem mondhattam neked, akkor nem. Azon az éjjelen, mikor ismét a faluban jártál, akkor mentem el. Alig vártam, hogy megszabaduljak a juhoktól, a hegytől, a falutól, ettől a tetves országtól! És tőled, Tátá, mert tőled is meg akartam szabadulni, tőled és az unguroidtól, akik mindenbe beleártották magukat, akiket mindig elnyomtunk, akik mindig panaszkodtak, akik mindig túléltek, és akik mindig a nyakunkon vannak”), s e különbségekbe való belefáradás miatti menekülés látható, akár, mint a fiatal Gábornak az elvagyódása s a visszatérés miatti keserősége, míg az örmény alakok szenthez való vonzódása, azaz történelmüknek teljesen a szent történelemhez kötése. A történelemszemléletben megmutatkozik a humor is, hiszen e könyvben a háborús sérülés története eléggé mulatságos: egyfelől nem lehet eldönteni, hogy menekülés közben lötték-e hátson az alakot, másfelől az merül fel, hogy a sebeket szögesdrót okozta. Minden változatban valamiféle menekülés, elbújás, ügyetlenség játszik közre. A háborúban mindegyik szereplő esetlen, hősök nincsenek, vagy legalábbis ezek az alakok nem óhajtanak hősök lenni.

A *Desertum*ban megjelenő karakterek valójában a felejtéstől félnek, attól, hogy a történeteikre senki sem fog emlékezni. A vándorlásaikból újra meg újra visszatérnek, csak az elhagyott közegben képesek mesélni, miközben pontosan az előző nemzedék történeteitől futnak el. Az alakoknál észrevehető düh éppen abból adódik, hogy nem sikerül szabadulni. Ha más nem, akkor az őket követő generáció kérdez rá a történetekre.

A *Desertum*-könyv végére már nem az a fontos, hogy egy család eseményeiről van-e szó, és hogyan kapcsolódnak-e egymáshoz e foszlányok. A lényeges az lett: van történet. Vincze Ferenc ebben az új, remekül megírt könyvében a történet mellett voksol.

Kovács Flóra